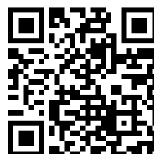

UC-NRLF
$B 77 323

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

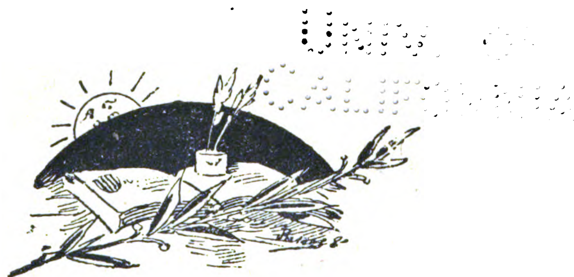
BREU COMPENDI DE LA HISTORIA

DE LA

LITERATURA CATALANA

PER

NORBERT FONT Y SAGUÉ

BARCELONA

ESTAMPA "LA CATALANA" DE J. PUIGVENTÓS
Dormidor de Sant Francesh, 5.
1900

[illegible]

Cast. [illegible]

Museo Balear.

Revista de España.

Rubio y Ors (maestro de Menendez y Pelayo) La nit de San Joan (Vid. Lo Gayter del Llobregat.) Heterodoxos I. 246. pag. 82.

Las rondallas de Cataluña, que son sin duda las más ricas y variadas de la Península, han sido coleccionadas en parte por D. F. Maspons y Labrós (Lo Rondallayre etc.)

[illegible] rondallas [illegible] Milá y Fontanals.

Maspons, Tradicions del Vallés, ab notas comparativas ..

Barcelona, 1876, págs. 77 y sig., donde apunta trad. lo relativo á las encantadas de Valldoreix, las dojas del estany de Banyolas, las gojas de S. Jordi Desvalls, las encantadas de la singlera de Parets, etc.

Milá, Romancerillo catalán.

BREU COMPENDI

DE LA

HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA

BREU COMPENDI

DE LA

HISTORIA

DE LA

LITERATURA CATALANA

PER

Mossèn NORBERT FONT Y SAGUÉ

BARCELONA

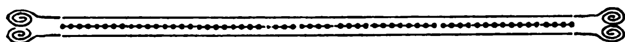
ESTAMPA "LA CATALANA" DE J. PUIGVENTÓS
Dormidor de Sant Francesh, 5.
1900

[illegible] 14.

Los [illegible]

los mals de la medicina, los naturals e [illegible]maticks he altres [illegible], sofferan [illegible], [illegible], e poch [illegible], [illegible] e pijors per [illegible] aquella. [illegible]

[illegible] 193.

ALS LECTORS

Al donar al públich aquest Breu Compendi de la Historia de la Literatura Catalana, *cal fer alguna aclaració pera que no sía mal jutjat ó interpretat. Fá ja uns tres anys que l' avuy Mossen N. Font y Sagué, me 'l va donar per si volía editarlo, cosa que allavors no vaig creure oportú per moltes rahons; peró ara, al cap de un any d' haver editat lo Compendi de la* Historia de Catalunya, *del mateix N. Font y Sagué, en vista del gran éxit que aquesta obra ha obtingut, m' he determinat traure de la fosca á les ja roges quartilles de la altra, convençut de que també será ben rebuda. He manifestat lo meu pensament al autor y m' ha contestat de la següent manera:*

«En Jaume Puigventós.

Present.

Volgut Puigventós: La nova de que volíau publicar lo meu COMPENDI DE LA HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA, *m' ha sorprés perque ja ni 'm recordava de semblant obra, y si vos tinch de ser franch no 'm plau gayre que 's publique tal com deu estar, ple de defectes y omissions involuntaries, especialment per lo que respecta al actual renaxement, puix si no recordo mal lo vaig escriure á corre-cuyta durant la febre de producció que tinguí dels 19 als 21 anys. Sé que allavors vaig ensenyarlo á alguns literats distingits qui me 'l corretgiren y m' animaren á publicarlo, peró no me 'n fío; si persistiu en la intenció d' estamparlo ensenyeulo abans á alguna persona prou entesa é independent y feu lo que ella vos digui que per mí estará ben fet; lo que sí dech advertirvos es que no penséu que jo 'm pose ara á arreglar lo que tinch escrit de tant temps, ó mellor á ferho de nou, com me sembla caldría; la nova y dreturera direcció que en tots los meus estudis he imprés desde aquest any, per iniciativa de mon estimadíssim Bisbe lo Dr. Morgades y de mon sabi y volgut mestre lo Dr. Almera, me impedexen distreurem en histories y literatures. Corretgiulo, donchs, ó feulo corretgir, afeginthi ademés lo més interessant per la historia literaria dels 4 ó 5 anys que han transcorregut desde que 'l vaig escriure.*

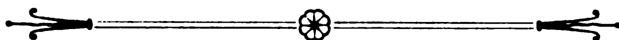
Lo vostre afectíssim y S. S.

MOSSEN N. FONT Y SAGUÉ.»

En vista d' açó he procurat arreglar aquest BREU COMPENDI DE LA HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA, *y assessorat per una persona inteligent en les lletres patries lo dono al públich sense altra pretensió ni desitg, que aportar un humil grá de sorra á la grandiosa obra del Renaxement Catalá ab tan coratge y lluhiment empresa per nostres literats, artistes é historiayres.*

Deu faça que aquest BREU COMPENDI *moga á un altre á escriure la verdadera* Historia de la Literatura Catalana.

L' EDITOR.

BREU COMPENDI

DE LA

HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA

PRELIMINARS

—¿Qué es la literatura?

—La literatura es lo desenrotllo escrit ó parlat de les idees y sentiments de la inteligencia y de 'l cor del home.

—¿Catalunya té llengua y literatura propies?

—Sí; donchs sería veritablement estraordinari que un poble quals anals començan ab Carle-Many, qui tingué en bona hora son govern, ses lleys y ses costums particulars, qui durant sis sigles ha anat junt y ha tractat de igual á igual ab les primeres potencies de Europa, no tingués, com tots los altres, sa llengua y sa literatura.

—¿Quina era la llengua literaria immediatament després de la invasió dels alarbs?

—Un llatí corromput.

—¿Quán començá á parlarse 'l catalá?

—Quan lo llatí dexá d' esserho per la massa de les populacions de la Europa occidental.

—¿En lo catalá hi ha barreja d' altres llengues?

—Sí; de llatí, grech, hebreu, gótich y árabe.

—¿Quines son les predominants?

—Lo llatí y lo gótich.

—¿Lo catalá es dialecte solament?

—De tal lo califican nostres adversaris, sens dupte per enveja, demostrant ab açó la seva ignorancia; puix si volen significar que es dialecte del llatí en igual cas se troban la llengua castellana, la italiana y altres; de lo contrari, no sabém pas de quina llengua puga ésser dialecte, puix com veurém, lo catalá fou perfecte y tingué una rica literatura abans que 'l castellá y l' italiá.

—¿Mereix, donchs, lo nom de idioma?

—Sí, certament; puix mentres les altres llengues germanes seves anavan perdent sa fisonomía á la altra part del Pirineu, ell, lo catalá, aná prenent carácter propi; y una parla que serveix pera tots los usos de una gran nacionalitat, com era la catalana en la edat mitja, mereix lo nom de idioma, devent per lo tant ésser anomenada per son verdader nom de *llengua catalana* com axís la calificaren Muntaner y tots los escriptors que vivían abans del sigle XVI.

—¿No s' ha anomenat *llemosina* també á la llengua catalana?

—Sí; peró fou sols quan era una matexa la llengua d' abdues vessants dels Pirineus; puix actual-

ment lo catalá está separat completament de ses germanes estrangeres, ab fesomía propia y ab un nom geográfich que es sa espressió histórica.

—¿Qué es lo que predomina en lo carácter catalá?

—Un esperit essencialment práctich, amich del fet y de la realitat, y una energía indomable que 'ls més grans contratemps no poden abatre.

—¿Sa llengua y sa literatura oferexen semblant carácter?

—Sí, donchs se distingexen no per la pompa, la abundancia y l' oripell, sinó per la justesa, la netedat y la mesura.

—¿Quin carácter domina en la llengua catalana?

—Com totes les neo-llatines, barreja de idiomes barbars ab lo llatí corromput, presenta casi les matexes arrels que lo castellá, lo provençal, l' italiá y lo portugués. Mes una cosa li es particular, la brevetat y la concisió en lo desenrotllo de les arrels. Ab la comparació de una paraula pot veures:

Mezquino (castellá, 3 sílabes y 7 lletres.) *Meschino* (italiá, 3 sílabes y 7 lletres.) *Mesquinho* (portugués, 3 sílabes y 8 lletres.) *Mesquin* (provençal, 2 sílabes y 6 lletres.) *Mesquí* (catalá, 2 sílabes y 5 lletres.)

—¿Es cert que la llengua catalana es tosca y pobra?

—No; lo mateix Dant diu que es la llengua més dolça y harmoniosa de tot Europa.

—¿Quina fou la llengua vulgar del mitg-día de Europa que primer pogué presentar una rica literatura?

—La Catalana.

—¿Quines son les obres dominants en exa literatura?

—Les que tenen per fí la vida real y tendexen á un resultat práctich; escrits históricHs, quadros de costums y divulgació de les ciencies.

—¿Porta algun altre carácter distintiu?

—Sí; la sinceritat y la bona fé en tots sos escrits.

—¿No hi ha també obres de pura ficció?

—Son rares, y en tot cas sempre están subgectes á les lleys de la semblança. En les especulacions de la inteligencia com en la práctica de la vida, domina la rahó.

—¿La literatura catalana ha sentit la influencia de alguna altra?

—Sí, principalment de la Provençal y de la italiana en una proporció més forta que les altres literatures de la Europa; peró per çó té son fons propi, independent de tota imitació estrangera y procedent directament del carácter nacional.

—¿Cóm pot, donchs, calificarse la literatura catalana?

—De viu resplandor de la historia de la civilisació de Catalunya; ó mellor, de manifestació de les vicissituts del esperit catalá.

—¿Pot fixarse son començament?

—Es impossible, com en totes les literatures, puix aleshores s' escriu poch y 's llegeix menos; sols hi ha sentiments y amor que s' espressan baix una forma harmoniosa; per çó en totes les literatures la poesía ha precedit á la prosa.

—¿La poesía no exerceix gran influencia en les costums?

—Sí, y en nostra Catalunya fou estraordinaria, contribuhint també en gran manera al renaxement de les lletres y les ciencies.

—¿Cóm deu estudiarse la literatura catalana?

—Dividintla en cinch grans épocques:

1.ª La *provençal,* desde sa naxensa fins al sigle XII.

2.ª La *catalana*, que comença en lo sigle XIII ab En Jaume lo Conqueridor, fins á mitjans del XIV.

3.ª La *valentina,* que comença en lo sigle XV comfonentse ab la anterior, fins á darrers del XVI.

4.ª La de la *decadencia,* que comprén los sigles XVII y XVIII.

5.ª La del *renaxement,* ó sía la del sigle actual.

PRIMERA ÉPOCA

(SIGLE IX)

—¿Per qué s' anomena *provençal* aquesta época?

—Perque sa Cort principal fou á Provença.

—¿Quins sigles abraça?

—Desde 'l IX fins al XII.

—¿De quan daten los primers documents escrits en catalá?

—No se n' han trobat d' anteriors al sigle IX, y encara d' aquell sigle sols se 'n conexen dos de duptosos, l' un en vers, que es l' epitafi del Comte Bernat, y l' altre en prosa, que es lo compromís de Lluis lo Germánich.

—¿Podrias citarme algun fragment pera ferme cárrech de la llengua en que están escrits?

—Lo primer diu axís:

«Assi jay lo comte Bernad,
Fisel credeire al Sang Sacrat,
Que sempre prud' hom es estat,
Pregueu la Divina Bontat,
Qu' aquela fi que lo tuat,
Poscua son aima aber salvat.»

Y 'l Compromis diu:

«Pro Deus amor et pro kristian poblo, et nostro comun salvamen d' ist di enavant in quant Deus savir et podirme donat, si salvarai lo cist meon fratre Karlo et in ajudha et in cadhuna cosa, si com hom per dreit son fradre salvar dist.»

—¿Cóm es que hi ha tanta diferencia entre la llengua d' abdós documents?

—En primer lloch per haver sigut escrits en diferent indret, lo qual hi influeix en gran manera, especialment en los primers temps de la formació de una llengua, y en segon lloch perque en totes les literatures la dicció poética 's purifica més aviat que la prosa.

—¿Cóm están escrits los demés documents de aquest sigle?

—En un llatí desastrós, barrejat ab paraules vulgars.

(SIGLE X)

—¿Com estan escrits la major part de documents del sigle x?

—En llatí, peró s' hi començan á barrejar cláusules senseres en llengua vulgar.

—¿Quin carácter té la poesía?

—Es fosca, com si 'ls poetes no sapiguessen espressar clara y precisament sos conceptes. Per lo que respecta á la llengua no s' havía progressat gayre, com pot veures ab aquest fragment del poema de Boeci:

«Nos Jove omne, quan dius que nos estam,
De gran follia per soledat parlam,
Quan nos no membra per cui viure esperam,
Quí nos soste, tan quan per terra anam,
E qui nos pais que nos murem de fam
Per qui salves m' esper per tan qu' ell clamam»

—¿Com es que hi ha tantes paraules llatines?

—Perque es molt natural que al passar la llengua vulgar de la paraula al escrit, y ab la costum d' haverse escrit fins aleshores en llatí, fos de prompte un obstacle pera compondre en catalá pur.

(SIGLE XI)

—¿Quan comença á purificarse la llengua?

—Cap á la fí del sigle XI en que la locució es mes pura, lo llenguatge mes castís y l' estil mes elegant, com pot veures ab aquesta mostra:

Ma encar s' en troba algun al temps present
Lical son manifest á molt poc de la gent:
La vía de Jeshu Xrist molt fort vorrian mostrar
Ma tan son persegú que apena ho poyon far;
Tan son li fals Xristian enseca per error.

—¿No s' escrigué en exa época una obra molt important?

—Sí, los *Usatges*, part en llatí y part en catalá.

(SIGLE XII)

—¿Com se caracterisa 'l sigle XII?

—Pel gran desenrotllo que pren la poesía en mans dels trovadors.

—¿Aquesta poesía era esclussiva de Provença?

—No, sinó que fou simultánea en tota aquesta

banda de la costa N. O. del Mediterrá; y es de suposar que, quan lo comte Ramón Berenguer III se esposá ab Na Dolça de Provença, hi havía ja trovadors en aquella regió com n' hi havía á Catalunya.

—¿Quina era la llengua dels trovadors?

—Podríem anomenarla catalá literari, puix era diferenta del idioma del poble, es á dir, una llengua convencional fundada, no obstant, en lo llenguatge comú.

—¿Influhí 'l catalá en la llengua dels trovadors?

—No hi ha cap dupte, puix en los sigles x y xi hi ha poesíes ahon se troban locucions, giros y frases completament catalanes, y en lo xii molts fragments dels trovadors son catalá pur.

—¿Quan se nota mes aquesta influencia?

—Després de Berenguer III, puix desde aleshores començan á prevaldre en ella certs dictats y certes locucions propies de Catalunya; pot dirse que nosaltres li donarem la vida y ab ella la font eternal de poesía.

—¿Com s' anomenaren les poesíes dels trovadors?

—*Cançons, sirventesis, albades, pastorelles, noves, plans, romans, lays,* etc..... Algunes d' elles eren comunment fetes pera ésser cantades ab acompanyament de un instrument de música y llurs temes abraçaven tots los assumptos, desde les poesíes patriótiques en que s' escitava á algun rey ó poderós á la guerra, fins á les quexes amoroses de un amant á sa dama.

—¿Quin era 'l fons de la major part d' elles?

—L' amor á la dona; peró no l' amor sensual de

la antigüetat, sinó un amor noble, especie d' adoració platónica á un ser bell y perfecte.

—¿Perqué la poesía dels trovadors prengué tan gran volada?

—Per la protecció que li dispensaren los princeps catalans sens escepció.

—¿Quin es lo primer trovador catalá?

—Ramón Berenguer V. de Provença, qui al pendre 'l títol de Rey de Aragó s' anomena Alfons II.

—¿N' hi há algun altre digne de esment?

—Cabrera, de qui sols resta una composició; Guillem de Berga, autor de gran nombre de poesíes cíniques contra 'l rey N' Alfons II; lo bisbe d' Urgell y altres personatges; y Huch de Mataplana.

—¿Pots citarme algun fragment dels escrits d' exos trovadors?

—Lo següent es del Rey-trovador N' Alfons II d' Aragó y I de Catalunya:

«Per mantas guizas m' es datz
Joys e deport e solatz;
Que per vergiers e per pratz,
E per fuelhas e per flors,
E per temps qu' es refrescatz,
Vei alegrar chantandors:
Mas al meu chan neus ni glatz
No m' ajuda, ni estay,
Ni res, mas Dieus et amors.»

—¿Quan acaba la primera época de la literatura catalana?

—Quan la nacionalitat meridional cau en 1213 baix lo domini de les tropes dels septentrionals acapdillades per Simó de Montfort; los trovadors que restaren ab vida se refugiaren á Aragó y Catalunya, ahon la literatura genuinament catalana començá á florir sots la ombra y protecció dels poderosos monarques aragonesos.

SEGONA ÉPOCA

(SIGLES XIII Y XIV)

—¿Perqué s' anomena *catalana* aquesta época?

—Perque sa Cort principal fou Barcelona, capital de Catalunya.

—¿Quins sigles abraça?

—Lo XIII y part del XIV.

—¿Es cert que en los sigles XII y XIII los catalans no tenían altra llengua que la provençal?

—No; semblant suposició prové de que 'ls trovadors catalans, com tots los altres, se servían en ses cançons d' aquella llengua que era considerada com la única literaria que podía espressar un cert ordre de idees y sentiments.

—¿Pot donarsen una prova directa?

—Sí, la *Crónica* del Rey En Jaume I, que está escrita en catalá y demostra que aquest no es menys antich que les altres llengues meridionals.

—¿A qui 's deuen los immensos progressos de la literatura catalana en aquella época?

—A la constant protecció dels Comtes de Barcelona al mateix temps Reys d' Aragó. A En Jaume I succehiren Pere III, Alfons III, Jaume II, Alfons IV, Pere IV y Joan I, tots protectors decidits dels sabis y poetes.

—¿Quin carácter predomina en la literatura catalana d' aquella época?

—Lo mateix de sempre, mellor, pot dirse que en aquella segona época la literatura catalana fixa son carácter distintiu. La afectació es desterrada de la poesía pera dexar lo lloch á la espressió senzilla y dreturera; los poetes escriuen perque senten, no perque ho façan veure, y buscan la realitat de la vida per comptes de dexar córrer sa fantasía desalada pels espays imaginaris; y 'ls historiadors ó cronistes encisan per sa senzillesa; tot revela sentit práctich.

—¿Quin fou lo Rey que primer honrá la llengua y la literatura catalanes?

—En Jaume I lo Conqueridor; ell la empleá en sa correspondencia, en ses ordenances de justicia y en ses obres literaries; pot dirse que al fundar una nacionalitat fundá també una literatura.

—¿Quines son ses principals obres?

—La *Crónica* y *Lo libre de la Saviesa*.

—¿Qué té de important la *Crónica*?

—Lo ésser la primera obra d' aquest género escrita en llengua vulgar en la península, y la tendencia pronunciada que té á transformar la historia en romanç moral.

—¿Y *Lo libre de la Saviesa?*

—No es menys curiós que la *Crónica:* en ell hi esposa sos principis, com havía comptat ses accions en la primera, demostrant una gran ilustració y un pregón conexement del cor del home.

—¿Quins son los altres principals cronistes de aquella época?

—Bernat Desclot, Ramon Muntaner y Pere IV lo Ceremoniós.

—¿Quin carácter predomina en la Crónica d' En Desclot?

—Una imparcialitat que sembla indiferencia, descrivint los fets com un espectacle més que com una lluyta ahon concorren los interessos més volguts de la humanitat.

—¿Y en la d' En Muntaner?

—Aquest s' allunya de la historia pera acostarse á la epopeya; sense alterar los fets dona á son escrit l' interés de la novela unit á la magnificencia de la epopeya.

—¿La Crónica d' En Pere IV cambía d' aspecte?

—Sí; peró es pera donar un pás y arribar á la veritable historia.

—¿Hi ha altres cróniques catalanes?

—La de Puigpardines (1) qui fa la historia dels comtes de Barcelona fins á Berenguer III; la de Ribera de Parpejá (1266) traducció de la de Rodrigo de Toledo y aumentada en lo referent á Aragó y Ca-

(1) En Puigpardines visqué á principis del sigle XII y 's creu que escrigué sa crónica en llatí, traduhintla desprès algú.

talunya; la de Domenech, traducció del *Speculum historiale* de Vincent de Beauvais; y la del barceloní Francesch, qui feu la historia de tots los reys de la península fins á Alfons IV d' Aragó; la de Marsili y altres, quals obres históriques son de consulta necessaria pera 'ls analistes, d' estudi pregón pera 'ls filólechs y de model constant pera 'ls lletrats.

—¿No s' escrigué en aquella época un códich important?

—Sí; lo *Llibre del Consolat de Mar*, primer códich marítim publicat en los temps moderns y que fou adoptat per totes les ciutats comercials de les costes del Mediterrá, del Adriátich, del Occeá y del Báltich.

—¿Quins foren los darrers trovadors catalans?

—Guillém de Cervera, Arnalt Catalá, Guillém de Mur, Severí de Girona y Oliver lo Templari.

—¿En aquell período de la literatura catalana florí sols la poesía?

—No, sinó totes les ciencies, de manera que pot anomenarse la época dels grans filosophs y sabis catalans.

—¿Quines son les figures que més hi descollan?

—Fra Francesch Eximeniç, autor de moltes obres, sent les principals, *Lo Crestiá ó regiment de princeps,* enciclopedia superior á son sigle, *Lo Llibre dels Angels* y lo *Llibre de les dones;* Arnau de Vilanova, varó de fama europea, y Ramon Llull, anomenat *lo doctor iluminat,* insigne poeta místich y orientalista eminent, soldat y monjo, alquimista y cortesá, célebre autor de la *Ars magna* y del *Arbre de la ciencia;*

Bernat Metge, autor de los *Quatre llibres de somnis;* y 'l popular Fra Anselm Turmeda.

—¿Y en la poesía?

—Los poetes catalans d' aquella época foren los estojadors de la tradició trovadoresca y continuadors de la escola provençal; entre 'ls qui merexen eterna llohança podém citar: Vidal de Besalú, un dels fundadors del Consistori de la Gayá Ciencia de Tolosa y autor de la *Dreita manera de trovar,* códich dels poetes fins á les *Leys d' Amor;* Marfré Ermengol, autor del «*Breviari d' Amor;*» Jaume Febrer, autor de un poema y citat per ses troves; Jaume Arnau y Pere March de sanch de poetes; y Mossen Jordi del Rey, celebrat del mateix Petrarca per ses *troves*.

—¿Quins foren los fundadors dels Jochs-Florals de Barcelona?

—Lluís d' Aversó, autor de un *Art poética* y del *Torcimany ó intérprete del Gay Saber,* y Jaume March, qui escrigué lo *Llibre de concordances, de rimes* y *de concordans apellat Dictionari*.

—¿Baix los auspicis de quí 'ls fundaren?

—D' En Joan I, gran protector dels poetes y aymant del Gay Saber, per lo qual li diu la historia *l' aymador de la gentilesa*

—¿En aquella época s' escrigué pera 'l teatre?

—Domingo Mascó pot considerarse com lo fundador del teatre catalá, y Andreu Febrer traduhí tres comedies de Dant.

—¿Cóm s' explica que durant aquella época, contra lo acostumat, la prosa estiga més adelantada que la poesía?

—S' explica naturalment, en primer lloch, per lo mateix esperit de la nació, en la que domina la rahó y 'l sentit práctich; y en segon lloch, per lo fet més important encara, de que 'ls mellors poetes preferían la poesía provençal.

—¿Cap á la fí d' aquell sigle XIV no hi ha una novela que demostra un gran avenç en la historia de la prosa catalana?

—Tirant-lo-Blanch que, ab tot y ésser una obra de pura fantasía, en ella tot hi es natural y veritable en la marxa dels acontexements, no interveninthi gayre lo maravellós, puix ja havém dit que 'l gust de lo veritable y natural es l' element fonamental del esperit catalá.

—¿Quina es l' altra novela digna de esment?

—Lo *Llibre del rey de Ungrie e de sa filla la-qual fou muller del compte de Prohensa.*

—¿Avençá la llengua durant aquella época?

—Moltíssim, á conseqüencia del seguit conreu y de la invariable lley del avenç humá. En lo regnat d' En Jaume I, l' estudi de la llengua catalana era molt general, donchs s' usava en los tribunals y en tots los actes públichs s' escrivía en aquesta llengua, la que no sols se feu popular en tota la Monarquía Catalana-Aragonesa, sinó que ab l' ús continuat rebé aquella propietat en los vocables, correcció y elegancia en la frase que sols consegueix una llengua regular y perfecta. Desde aleshores lo catalá substituhí ventatjosament al llatí, que fou més descuydat cada día.

Com á prova de semblant avenç poden esmen-

tarse aquests dos fragments: lo primer de Mossen Jordi del Rey, es del sigle XIII, y 'l segon, de la novela *Tirant lo Blanch,* de Martorell, del XIV:

«Desert d' amichs, de bens e de senyor,
En estrany loch e en estrany' encontrada
Luny de tot be, fart d' enuig e tristor,
Ma voluntat e pensa captivada.
Me trop del tot en tal poder sotmés,
No vuy algú que de melasa cura,
E soy guardats en dos ferrats e prés
De quem fan grat d' una trista ventura.»

«La divina providencia ha ordenat: e li plau que los VII planets donen influencia en lo mon e tenen domini sobre la humana natura donantlos diverses inclinacions de pecar e viciosament viure. Empero nols ha tolt lo universal Creador lo franch arbitre que si aquell es bon regit les poden virtuosament vixint mitigar e vencre si usar volen de discreció.»

TERCERA ÉPOCA

(SIGLES XV Y XVI)

Miret y Sans
Vida de Fray Anselmo Turmeda. Rev Hisp. 1911. Juin

La Anselm Turmeda, La Disputation de l'Asne (reimpr.) 1544

Les Profecies d'en Turmeda
publ. per Ramon d'Alós
Rev Hisp. 1918 Juin

TERCERA ÉPOCA

(SIGLES XV Y XVI)

—¿Per qué s' anomena valentina aquesta época?

—Perque sa cort principal fou á Valencia.

—¿Quins sigles comprén?

—Part del XIV en que 's confon ab la anterior, lo XV y part del XVI.

—¿Cóm pot calificarse lo sigle XV?

—Com lo sigle d' or de la literatura catalana, donchs aquesta arribá á un grau d' esplendor com no se 'n troban exemples á Europa durant la matexa época.

—¿Quan s' estingí la Academia de la Gaya ciencia de Barcelona?

—A la mort del Rey Martí l' Humá, ab qui finí la línea varonil dels comtes de Barcelona.

—¿Quí la restaurá?

—Un castellá, lo noble Marqués de Villena, gran

aymador de les tradicions trovadoresques; no obstant los Jochs Florals, malgrat la protecció del Rey, no s' arrelaren, arrossegant una vida malaltissa y artificiosa, que sols tingué animació y moviment mentres durá la influencia del esmentat Marqués de Villena.

—¿Lo rey Ferrán d' Antequera, de raça castellana, se mostrá favorable á la literatura catalana?

—Moltíssim; puix ademés de protegir los Jochs Florals, en les Corts celebrades á Barcelona l' any 1413, proposá la traducció de les Constitucions al catalá.

—¿Quí fou l' altre rey de raça castellana que protegí nostra literatura?

—N' Alfons V lo Magnánim, qui constituhí á Nápols una cort de sabis, literats y poetes catalans, castellans é italians.

—¿No hi hagué dos prínceps que conreuaren les lletres catalanes?

—Sí; Cárles de Viana, tan ilustre per ses obres com per son infortuni, qui escrigué la Crónica dels reys d' Aragó y Navarra, una traducció d' Aristótil y algunes poesíes; y D. Ferrán d' Aragó, nebot de Ferrán lo Católich, qui escrigué en catalá la historia dels reys d' Aragó.

—¿Qué juraven los Reys d' Aragó y sos successors los de Castella al sentarse al trono?

—Conservar á Catalunya *lo mateix llenguatge en los actes públichs*, lo mateix estil en el despatx dels negocis, les matexes lleys y usos... etc.

—¿Hi hagué alguna escepció respecte al ús del catalá?

—Sí; per respecte á la costúm antiga y pera donar gust als qui havían contret l' hábit d' escriure en llatí, se permeté que les sentencies de la Real Audiencia poguessen redactarse en catalá ó be en llatí.

—¿Quines son les obres més importants del sigle xv?

—La crónica de Tomich, titulada *Histories e conquestes del reyalme d' Aragó e principalment de Catalunya*, que comença ab la creació; la de Turell, que comença en lo segle xii y acaba com la anterior, en lo regnat de N' Alfons V, son contemporani, titulada *Recort historial;* y los *Feyts d' armes,* de Boades.

—¿Quins altres prosistes brillaren en aquell sigle?

—Foren pochs, puix molts d' ells no feren més que traduhir; merexen no obstant especial esment, Manuel Diaz, que escrigué un *Llibre de la menascalería,* Fenollar y lo darrer rey catalá En Martí, quals escrits poden encara avuy servir de model respecte á son estil y estreta observancia de les regles gramaticals.

—¿Y entre 'ls poetes?

—Al costat de N' Alfons V brillaren per llurs cants Llorens Valla, Joan Ramon Ferrer, Jordi de Sant Jordi, poeta verament elegíach, Andreu Febrer, Lleonart de Sors y Ferrer, autor del *Romans dels actes y coses que la armada del gran Soldà feu á Rodas;* y molts d' altres qui han dexat en lo camí de les lletres la impresió inesborrable de son pás y que figuran en los *Cançoners* que 's guardan á Saragossa y París.

—¿Ahon brillá principalment la poesía després de la mort de N' Alfons V?

—A Valencia, d' ahon sortí Ausias-March, poeta qui marca época y funda escola.

—¿Quines son ses principals obres?

—Lo *Poema del amor*; *les poesíes morals* y 'l *poema de la mort*.

—¿Quin es lo carácter predominant en totes elles?

—La imitació del Petrarca, mes unida á cert gust provençal que fan en aquest poeta escelent enllás. Son estre es enlayrat, sa dicció plena, son fons original, sa imaginació portentosa y sos cants d' amor viurán mentres lo mon sía mon y mentres visca en la humanitat l' amor á la poesía y al sentiment.

—¿Quins son los altres poetes celebrats de aquella época?

—Jaume Roig, que escrigué lo *Llibre de les dones e de concells,* ab estil breu peró plé de profunditat y energía; Francisco Ferrer autor del *Conort;* Fenollar, Fogassot, Valmanya, Vilarrasa, Requesens y molts d' altres, puix los poetes abundavan en aquell período, se disputan lo llor del triomf y guanyavan joya en los Jochs Florals de Barcelona y Valencia.

—¿Quan començaren á abandonar la llengua catalana les ciencies?

—A darrers del sigle xv.

—¿Quina 'n fou la causa?

—Lo renaxement dels estudis clássichs.

—¿Quan començá á sentirse la influencia castellana en la literatura?

—Cap á la fí del sigle xv, en que començá á dominar l' esperit mal anomenat nacional.

—¿Morí ja aleshores la llengua catalana?

—No, atacada per tots costats, sa ruina semblava inevitable y propera, mes, com l' esperit verament nacional, lluytá enérgicament fins á l' extrem y sos darrers esforços no son pas menys dignes de la nostra atenció.

—¿Perqué 's caracterisa lo sigle XVI?

—Pel gran nombre d' escriptors catalans que sobrepujaren á llurs antecessors per la facilitat ab que escrivian sobre les materies més abstractes; y si be les produccions literaries foren més escasses, en cambi pot notarse que foren reemplaçades per la rectitut de les idees y per la severitat y elevació de estil que les ciencies morals y filosófiques naturalment demanan.

—¿Quins foren los prosistes més notables?

—Entre 'ls jurisconsults, Solsona, autor del *Estil de Capbrevar* y d' altres importants obres; y Peguera, qui escrigué un tractat sobre les Corts ab eix titol: *Práctica, forma y estil de celebrar Corts generals en Catalunya*.

Entre 'ls historiadors, Carbonell, un dels cronistes de més nom, qui escrigué la *Crónica general d' Espanya;* Vila; Tarafa, autor de la *Crónica de cavallers catalans;* Beuter, qual obra més important es la *Crónica general d' Espanya;* Dionís Jorba, Icar y Calça.

—¿Quines causes motivaren la influencia castellana?

—La derrota dels *unionistes* de Valencia y la pérdua de sos privilegis en 1521.

—¿Quins son los poetes que merexen especial esment en aquella centuria?

—Serafí, Pujol y Garcia.

—¿Quines obres dexá En Serafí?

—Dos llibres de versos, un consagrat á la galantería y l' altre á la pietat, perque jóvens y vells hi trobassen plaher y profit.

—¿Perqué 's distingeix aquest poeta?

—Per sa graciosa facilitat y dolça tristesa que 'l fan dexeble d' Ausias-March.

—¿Y En Pujol?

—Per son poema sobre la batalla de Lepant, en que la mussa catalana preté elevarse fins á la poesía heroica.

—¿Com anomena 'l poble á En García?

—*Rector de Vallfogona.*

—¿Com pot calificarse la época d' aqucst?

—De despedida de les antigues lletres catalanes.

—¿Quines causes influhiren en la propagació de les poesíes del Rector de Vallfogona?

La pérdua del veritable gust literari tocant al conexement dels antichs models catalans, l' endarreriment de la llengua y literatura catalanes davant la magnificencia que á sa llengua donaren los poetes castellans ab llurs cants, la tristesa del esperit regional ab lo paper secundari que representava Catalunya desde que la Cort absorvía la vida de la nació, y la disposició dels pays á llençarse en vá á lluytes que no havíen de mellorar sa situació.

—¿Quin es lo carácter predominant de les obres del Rector de Vallfogona?

—La sátira y 'l tó festiu.

—¿Quins foren sos efectes?

—Les obres de Vallfogona en lloch d' haver contribuhit al desenrotllo y perfecció de la llengua catalana, foren un agent pervertidor del veritable sentiment poétich, una temptació pera que 'ls jotglars s' atrevissen á anomenarse poetes y un fatal exemple de impuresa per lo que respecta al llenguatge.

—¿Quin acontexement polítich tingué lloch durant aquella época?

—La unió de la Corona Aragonesa ab la de Castella.

—¿Quins efectes causá en la literatura catalana?

—Fou la principal causa de sa decadencia.

—¿Hi ha algun fet que semble contradirho?

—Sí, 'l que l' Emperador Carles V, com á primer testimoni de respecte á les llibertats catalanes, adoptá la llengua de sos antichs Comtes y procurá parlarla bé; y además lo respecte y estima que 'ls altres reys manifestaren per la llengua dels Marchs, Jordis y Garcías, de manera que les obres que 's publicaren pera 'l govern y bon ordre de la Assamblea s' escrigueren totes en catalá.

—¿Avençá durant aquella época la llengua?

—Arribá á son més alt grau d' esplendor, donchs havía adquirit un grau de perfecció tal que la feya molt estimable del mon científich y literari, per ésser son ús cada día mes comú entre les gents cultes. Axís es que pot afirmarse que d' aquella hora en avant la llengua catalana fou la única admesa en les transaccions particulars, en los tribunals, en la cort dels

reys, abans de unirse ab Castella, en les academies y en la Esglesia. Les corts, lo princep, los jutges, los clergues, tots parlaven en catalá; y l' ús d' aquest idioma cada vegada més general feu que fós considerat pels sabis com una de les llengues més cultes d' Europa.

—¿Pots dirme algún fragment ab que 's veja l' avenç de la llengua durant aquell brillant período?

—Sí, lo següent del Rey En Martí, de principis del sigle xv:

«Bona Gent: Nos volents seguir la manera antigua e acostumada per nostres predecessors, que en lo principi de llurs Corts acostuman de dir algunes coses per edificació de llurs pobles; nos havem proposat de parlar de la gloria de Catalunya;...»

Y aquest, que es del ja citat poeta Pujol:

«¿Quim donará estil convenient
Per dir lo fí de tan bella victoria,
Que sia tal que cantant ver historia
Lo llegidor no pens que sia vent?
Menester es que deix lestil que sol
Lo meu cantar mudant alegra rima,
Perque llegint sen faça granestima
Y que dur tant com durará lo sol.»

QUARTA ÉPOCA

(SIGLES XVII Y XVIII)

—¿Per qué s' anomena de la *decadencia* la época compresa en aquests dos sigles?

—Perque la literatura catalana després d' haverse colocat á una altura fins superior á la dels demés pobles d' Europa, baxá facilment pera ésser quasi oblidada de aquelles nacions que en temps més feliços la celebraren.

—¿Quins sigles abraça?

—Lo XVII y XVIII.

—¿Quines causes influiren en la decadencia de la literatura catalana?

—La principal es la ja citada unió de Castella y Aragó y lo consegüent allunyament de la Cort, ahon acudiren los descendents dels antichs trovadors, fent trahició á la parla de llurs pares, y tot per la ambició.

Contribuhiren també á aytal decadencia los demés acontexements polítichs d' aquella época, entre 'ls quals predomina la guerra dels Segadors y demés revoltes en temps de Felip IV, y la afició á les poesíes satíriques y humorístiques.

—¿S' oblidá per açó lo conreu de les lletres patries?

—Molt al contrari, la decadencia literaria á Catalunya no fou tan rápida y trascendental que la marxa dels successos y la seva indispensable influencia poguessen substituhirla fácilment per un' altra. A leshores tingué lloch una especie de lluyta entre 'ls escriptors catalans y castellans, la que produhí per abdues parts resultats maravellosos.

—¿Cóm es que en aquella época brillan tants historiadors?

—Perque es ja lley de la historia, que sempre que les dissencions polítiques destruhexen lo equilibri social, los hómens de talent se dedican generalment al estudi de la historia, com si á mida que 'ls successos polítichs se complican, busquessen lo remey entre los fets passats.

—¿Quins son los més distingits de entre ells?

—Viladamor; Sala, autor del *Govern polítich de la ciutat de Barcelona*, del *Sermó de Sant Jordi* y altres obres; Pujades, autor de la *Crónica de Catalunya*, que manifesta una gran erudició y molts conexements de la llengua catalana, peró los hi falta lo criteri necessari als cronistes é historiadors; Monfar y Sors; Andreu Bosch, autor dels *Títols de hónor de Catalunya, Rosselló y Cerdanya*, llibre d' estudi y

consulta, escrit en correcta parla catalana; Bruniquer, que escrigué lo *Ceremonial dels magnífichs Concellers;* Esteve Corbera, Gaspar Roig y Gelpi, Manel Marsillo, Joan Dameto, Joseph Blanch, Jaume Ramon Sala y molts d' altres.

—¿Hi ha algun fet que demostre cóm la llengua catalana perdía sa importancia en aquella época?

—Sí; lo que 'l cronista Pujades, ab tot y son bon desitg y protestes, tingué d' escriure lo segon tomo de sa crónica en castellá.

—¿No obstant, no trobém algunes obres que demostran que 'l catalá era encar admés pera tractar punts científichs?

—Sí; als historiadors citats podém afegirhi Miquel Agustí, autor del *Llibre dels secrets de agricultura*; Compte, qui publicá una Geografia en catalá dels comtats de Rosselló y Cerdanya; Baldó; y Bonet y Moradell, autor dels *Preludis militars*.

—¿Ahon se notava principalment la decadencia?

—En les obres purament literaries, é influhía també en gran manera en la inspiració dels poetes.

—¿N' hi ha algún d' aquests que meresca especial esment?

—Son escassos; al ja citat García, de qui restan algunes poesíes séries importants, podém afegirhi: Francisco Fontanella, lo *Fénix catalá,* autor de un volúm de poesíes titolat *Diversió per los alumnos del Parnás catalá;* Fontaner y Martell, autor de una tragi-comedia dita *Amor, y firmesa porfía;* Cases, qui escrigué los *Desenganys del Apocalipsis;* y Romaguera, autor de varis sermons en catalá y de *Morfeo*

despert en las vulgaritats catalanas y la fama en Catalunya.

—¿Quin acontexement polítich tingué lloch á principis del sigle XVIII?

—Lo seti y ruhina de Barcelona en 1714, final de aquella guerra de successió tan trascendental en que 'ls catalans lluytaren pera salvar ses llibertats.

—¿Qué representa lo 1714 en la historia de la literatura catalana?

—Lo mateix que 'l 1213 en la provençal; aquella s' esfondrá entre les runes de Barcelona vençuda y desaparegué casi del tot ab les llibertats patries.

—¿Quina 'n fou la causa?

—Lo despotisme de Felip V, qui no sols privá á Catalunya de sos privilegis, sinó que també prohibí absolutament la ensenyança en llengua catalana y l' ús de la matexa en los assumptos públichs; igual desgracia tingueren Valencia y lo Rosselló.

—¿Fou oblidada del tot la llengua Catalana?

—No, se conservá pera l' ús de tots los actes administratius dintre de respectables corporacions, com era entre altres lo Cabildo de la nostra Catedral; era també la llengua del comerç, y, malgrat los esforços del vencedor, la de la escola y la de la Esglesia, com ho proven lo gran nombre de llibres de mística y coleccions de goigs d' aquella época.

—¿Quin es, donchs, l' estat de la literatura catalana en lo sigle XVIII?

—Ab prou feynes si se 'n parla. Alguns pochs escriptors intentaren donarli vida, mes ses veus se perdían en lo buyt de la soledat que á son en-

torn se formava, limitantse sols á escrits y treballs modestos que no semblan destinats á més publicitat que á la del migrat horitzont d' algún centre literari.

—¿Hi hagué, no obstant, alguns poetes dignes de esment?

– Sí, los catalans fins entremitg dels grans contratemps han conservat sempre un gust particular per la poesía. Brillaren entre les sombres d' aquell sigle, Francisco Balist y Ferreras, autor de varies poesíes y de la *Apología del idioma catalá;* Agustí Eura, que escrigué la *Descripció de la montanya del Canigó*, l' *Anatomía del cós humá* y altres obres.

—¿Y entre 'ls prosistes?

—Serra y Postius, Bastero y una infinitat de frares que publicaren obres de mística y de moral en catalá.

—¿No hi hagué altres escriptors durant aquella época?

—Sí, ne tenim que son l' orgull de l' Estat Espanyol, peró escrigueren llurs obres en castellá.

—¿Pots citarme 'n algun?

—Feliu de la Penya, autor dels *Anales de Cataluña*; Masdeu, de la *Historia de España* y Capmany de les *Memorias históricas sobre la marina, comercio* y *artes de la antigua ciudad de Barcelona*.

—¿Que 'ls mogué á servirse del castellá?

—Sens dupte la moda dominant y la esperança d' ésser més llegits.

—¿Pots dirme algun fragment ab que 'm faça cárrech de la llengua d' aquella época?

—Los dos següents; lo primer es del sigle XVII y lo segon del XVIII:

«Gaste qui de las flors de poesía
toyas vol consagrar als ulls que adora,
Del rich aljófar que plorá la aurora,
Cuand li convinga dir, que 's fa de dia.»

«Ja del bronse tronant la força activa,
Rompé de Bellaguarda la alta roca;
y rendida al foch que la sofoca
la guarnició s' entrega y 's fa cautiva.»

QUINTA ÉPOCA

(SIGLE XIX)

—¿Per qué s' anomena del *renaxement* aquesta època?

—Perque la literatura catalana, com si despertés de un somni, en pochs anys ha passat del estat de postració en que 's trobava al actual floridissim, com poques literatures poden presentarlo.

—¿Qué presuposa tot renaxement?

—La existencia de una literatura de determinat carácter, més ó menys degenerada, á la que se li dona distinta direcció ó nova vida, ó be un ingeni superior, ó bé varis d' ells mitjans, que logran sobreposarse á la multitut que va per camins estraviats. Y açó es punt per punt lo que li ha passat al nostre actual renaxement.

—¿Cóm deu estudiarse aquesta época?

—Dividida en dos períodos; lo primer podém anomenarlo d' *estancament,* y abraça desde 'l principi del sigle fins á la publicació de la Oda *A la Patria;* y 'l segon d' *acció,* ó sía desde aquella publicació fins als nostres díes.

—¿Per qué s' anomena d' *estancament* lo primer període?

—Perque la literatura catalana, malgrat les ventatges que 'ls successos polítichs li oferían, ab prou feynes sortí del estat estacionari en que 's trobava lo sigle anterior.

—¿Quin fou l' estat de la poesía durant ell?

—La Musa catalana no passá d' esser musa de carrer, esclava de la guitarra del cego, que afalagava al poble, més animada ja per efecte de les lluytes, y algunes vegades se convertí en satírica. Fray Tomás Bou publicá no obstant una obreta titulada *Conversa entre Albert y Pascual,* en décimes catalanes; y Puig y Blanch escrigué *Lo temple de la gloria* y *Les Comunitats de Castilla,* peró la primera no 's publicá fins al any 1844 y lo fragment que 's coneix del segon es inédit.

—¿La prosa fou més conreuada?

—Abans de la guerra de la Independencia sols se imprimí algun que altre llibre de mística, com les *Pláticas sobre los Evangelis de tots los diumenges y festas anyals tretas y escullidas de varios autors;* y la obra del Marqués de Capmany *Converses tingudes entre dos honrats pagesos catalans anomenats lo un Jaume y lo altre Anton, sobre los punts mes importants de la actual defensa de Catalunya;* á açó y á al-

guna altra obra sense importancia se reduheix tot lo moviment literari catalá del primer período.

—¿Per qué has calificat d' *acció* al segon període?

—Perque en ell té lloch lo verdader renaxement de la llengua y literatura catalanes.

—¿Quin es son punt de partida?

—La immortal oda de Aribau *A la Patria,* publicada en 1834.

—¿Quins foren sos efectes?

—Per de prompte fou la admiració de les persones sabies y la sorpresa dels qui, desconexent nostra llengua, no sospitaven que pogués de una sola volada arribar á aytal altura; y després exercí una gran influencia en la nostra literatura, de la que fou lo veritable despertador.

—¿L' exemple d' Aribau fou seguit?

—Immediatament: lo mateix any En Cortada publicava *La Noya fugitiva,* traducció de l' italiá, y més tart Martí assajava alguna traducció pera donarnos després les *Llágrimas de la viudesa,* colecció de poesíes escrites ab més sentiment que estre poétich. Aquelles primeres guspires de un renaxement que s' imposava encengueren l' ardorós foch que devía produhir *Lo Gayter del Llobregat* de Rubió y Ors, publicat l' any 1858, y 'l de Estorch y Siqués, qui l' any següent publicá sos dos tomets de poesíes ab lo títol de *Lo tamboriner del Fluviá.*

—¿Quin fou l' efecte d' aquestes publicacions?

—Estimular á una infinitat de jóvens y á respectables corporacions pera cantar los uns les glories de

la Patria, de tants ignorada, y 'ls altres pera protegirlos y premiarlos.

—¿Aquest período d' acció ó de renaxement fou influit pels moderns trovadors provençals?

—Axís ho ha afirmat equivocadament un autor francés, puix abans de que 's coneguessen los cants d' aquells Aribau alçava un monument etern á sa volguda parla y *Lo Gayter del Llobregat* era ja popular.

—¿Com podem estudiar aquest important período?

—Examinant separadament quiscuna de ses manifestacions.

—¿Quines foren?

—Los Joch-florals, lo Teatre, la Poesía y la Prosa.

—¿Quins foren los antecedents dels Jochs-florals?

—La *Academia de Buenas Letras* de Barcelona á fí d' encoratjar la joventut «renovant la memoria dels nostres gloriosos progenitors, ab l' establiment dels Jochs-florals» anunciá en 1841 que premiaría la mellor poesía que cantés la espedició de catalans y aragonesos á Orient. Sols se presentaren dues composicions, guanyant la joya Rubió y Ors ab son *Roudor del Llobregat*. Los acontexements polítichs impediren la continuació dels certámens, celebrantse 'n sols un altre en 1857 en que s' adjudicaren dos accéssits á Calvet y á Quintana, peró la idea no morí; pera conseguir la restauració dels Jochs-florals, Balaguer fundá en 1849 *La Violeta de Oro* y Bofarrull en 1854 presentá un programa de lo que deurían ésser y demaná al Ajuntament de Barcelona se dignés protegirlos, sent ateses ses paraules y admesa la

solicitut que enviaren á dit Ajuntament los qui 's constituhían en mantenedors, l' any 1859.

—¿Quan tingué lloch la restauració dels Jochs-florals?

—Lo 1 de Maig de 1859, á l' histórich Saló de Cent, baix la presidencia de les primeres autoritats.

—¿Quins eren sos ideals?

—Milá y Fontanals, president del Consistori, y Bofarull, son Secretari, manifestaren que eren purament literaris, mes en vá, puix en lo discurs de gracies lo mantenedor Victor Balaguer barrejá ja 'ls recorts polítichs ab los literaris.

—¿Quins efectes produhí la restauració dels Jochs-florals?

—Senyalar lo principi de un nou período, lo del major y més brillant floriment de les lletres catalanes; entussiasmar á la joventut y á tots los cors verament catalans; fer renaxer l' esperit histórich y engendrar lo catalanisme.

—¿Pots dirme quin carácter predomina en casi tots ells?

—En los primers anys tot era encongiment y resel; després van disminuint les protestes; y més tart, entonan los trovadors, ab aplauso del públich, himnes patriótichs, y forman lo programa de les revindicacions regionalistes, fins arribar á esclamar ab la vigorosa musa de Mossen Collell:

«Poble que mereix ser lliure
si no li donan, s' ho pren.»

—¿De qué prové semblant cambi?

—De que á la generació iniciadora del moviment li havía succehit una nova generació que, havent vingut á la vida pública quan los partits polítichs, sense ideals ni bandera, mostravan llur corrupció, apartá d'ells ab repugnancia la vista pera dirigirla al nacionalisme.

—¿Quins son los antecedents del teatre catalá?

—Los saynetes bilingües de Robreño, escrits ab fí polítich; los de Renat y Arús, pera millorar la llengua, y alguns altres d'autor anónim, son les soles produccions que 's representavan durant la primera guerra civil. Més endavant, en 1850, Dimas y Graells començá á escriure pesses catalanes que foren ben rebudes, y Angelon feya representar son drama *La Verge de les Mercés;* á aquests y á les obres de Ferrer, Francisco Vidal y Serafí Pitarra, se limitan los antecedents del teatre catalá.

—¿Quin carácter predomina en casi totes les composicions d' exos autors?

—No passan d' esser saynetes humoristichs ó satírichs, sens altre pretensió que la de fer riure.

—¿Qui pot considerarse com veritable fundador del teatre catalá?

—Vidal y Valenciano ab son drama *Tal farás tal trobarás*.

—¿Tingué imitadors aquest?

—Fou causa de que Frederich Soler (Serafí Pitarra) modifiqués ses opinions y escrigués son preuhat drama *Las joyas de la Roser,* ab lo qual quedá difinitivament constituhida la escena catalana.

—¿Pots citarme 'ls principals autors dramátichs junt ab llurs obres més capdals?

—Als ja esmentats Vidal y Soler podém afegirhi F. Pelay Briz, autor de *La creu de plata*; Ferrer y Codina, de *Un jefe de la Coronela;* Camprodon, qui sols escrigué dos quadros de costums; Torres, autor de *Lo full de paper;* Damás Calvet, de *La Campana de la Unió*, primer drama histórich escrit en catalá; Riera y Bertran, autor de varis drames y quadros; Conrat Roure, Feliu y Codina, Dolors Moncerdá, Arús y Arderíu, Asensio de Alcántara, mossen Collell y Martí y Folguera.

—¿Y 'ls trágichs?

—Los únichs que merexen aytal nom son Balaguer, Picó y Campamar, Ubach y Vinyeta y especialment Guimerá. Balaguer te solament alguns quadros trágichs com *Las esposallas de la morta;* Picó y Campamar es l' autor de *Cor de Roure;* Ubach y Vinyeta ho es de *Joan Blancas* y *Almodis;* y Guimerá te obres immortals com *L' ánima morta, Lo fill del rey*. *Judith de Welph* y *Mar y Cel*.

—¿Quin carácter domina en les tragedies de quiscun d' exos autors?

—Les obres de Balaguer presuposan l' estudi reflexiu de un personatje ó de una época, en elles lo valor literari se sobreposa á tot altre mérit y son talent flexiu sab traduhir los sentiments en la rica varietat de llurs contrasts y matiços; En Picó descolla com sempre per lo seu geni enlayrat y sublim que fá bategar lo cor ab la descripció dels sentiments y passions; les tragedies de Ubach y Vinyeta

son de historia catalana y llurs mérits principals consistexen en la pulcritut del llenguatge y en la habilitat que testifica la manera de conduhir la acció; y les de Guimerá se distingexen sobre tot per llur geni que fá de son autor lo veritable Shakespeare catalá.

—¿No tenim altres autors que hagen escrit pel teatre?

—Passan de cent cincuanta y les composicions de mil, y encar se 'n estan produhint cada día, y no de escás mérit, tant que algunes de elles son traduhides en llengues extrageres.

—¿Com pot dividirse la poesía catalana?

—En tres grupos naturals; lírica, épica y varietats.

—¿Quins son los primers poetes lírichs del renaxement?

—Als ja citats Aribau, Martí, Rubió y Estorch, podem afeguirhi: Marian Aguiló, Pons y Gallarza; Adolf Blanch, distingit autor de *Lo castell feudal;* F. Pelay Briz, un dels nostres poetes més entusiastes; Mossen Collell, genial autor de *La gent del any vuyt;* Ubach y Vinyeta, lo «Romancer catalá,» premiat més de dues centes vegades en certamens literaris; Guimerá, autor de la bella poesía *L' any mil;* Damás Calvet; Roca y Florejachs; Camps y Fabrés de qui son *Los tres sospirs de l' arpa;* Thós y Codina; Mossen Verdaguer, immortal autor dels *Idilis y Cants místichs* y del *Canigó;* Martí y Folguera; Raventós; Francesch Matheu, poeta de combat; Riera y Bertrán, autor de *Cansons del temps* y *Mel* y *Fel;* Apeles Mestres, de *Margaridó* y *Estiuhet de Sant Martí,* poema que encisa per

la seva naturalitat; Amer, poeta de género relligiós; Arthur Masriera; Evelí Doria, etc., etc. y les distingides dames Dolors Moncerdá; María de Bell-lloch; Agna de Valldaura; Josefa Massanés; Isabel de Villamartin, y Victoria Penya d' Amer.

—¿Y 'ls épichs?

—Lo primer ensaig épich del nostre renaxement es d' Eusebi Pascual, qui 's proposava cantar la conquesta de Mallorca, dexantnos sols la *Introducció;* Damás Calvet, que portá á efecte semblant idea ab sa *Mallorca cristiana;* Mossen Verdaguer que ab sa *Atlántida* s' ha posat al costat dels primers épichs de la edat moderna; Albert de Quintana, autor de *La Cansó del Comte d' Urgell;* Angel Guimerá, que ho es de *Indivil y Mandoni;* y altres de menys importancia que estan ja esmentats entre 'ls lírichs.

—¿La prosa catalana ha tingut conreuhadors?

—Moltíssims, especialment los darrers anys.

—¿Com podem estudiarla?

—Dividintla en periodisme, prosa amena y prosa científica.

—¿Quin fou lo primer periódich escrit en la nostra llengua?

—*Lo Verdader Catalá*, revista bimensual que vegé la llum á Barcelona lo 15 de Març de 1843; vivint sols tres mesos.

—¿Quins son los altres que l' imitaren?

—En 1864 sortí *L' Embustero*, en 1865 *Un tros de paper*, en 1866 *Lo Gat dels frares* y *Lo Noy de la mare*, en 1867 *La Rambla* y *La Pubilla*, y altres com

La Barretina, Lo Mestre Titas, etc., que no tingueren llarga vida. Cap d' ells revelava aspiracions verament literaries y sí tendencies polítiques mitg amagades. Francesch Pelay Briz al fundar *Lo Gay Saber,* en 1868, perseguí altre fí, logrant acoblar á son entorn als escriptors catalans, valencians y mallorquins. *Lo Gay Saber* pòt considerarse com lo primer periódich catalá regionalista. *La Gramalla* continuá les idees del anterior y fou també substituhida per *La Renaixensa* en 1871, la que ab tot y volguer limitarse sols á les belles lletres y á la historia, en 1873 s' inclinà ja á la política, marcant ensemps lo desenrotllo de la prosa catalana. Del 1868 al 1878 aparegueren fins deu periódichs escrits en catalá pero visqueren poch, escepte *La Campana de Gracia,* que encara 's publica.

En 1879 comensáren á publicarse lo *Diari Catalá,* que visqué uns tres anys, dirigit per En Valentí Almirall, y *La Esquella de la Torratxa,* que encara viu; y l' any 1882 comensá la publicació del *Butlletí del Centre Catalá,* que continuá fins l' any 1887. *L' Escut* de *Catalunya,* setmanari fundat per En Fiter é Inglés, sols se publicá durant los anys 1879 y 1880. L' Associació d' Excursions Catalana comensá la publicació de son *Butlletí* l' any 1878 y la continuá fins 1890; y la Associació Catalanista d' Excursions Científicas comensá la de son *Bolletí* l' any 1882, continuantla fins l' any 1890, fetxa en que abdues associacions se fusionaren, prenent lo nom de Centre Excursionista de Catalunya. Lo mateix any 1882 comensá á publicarse *L' Avenç,* que continuá

fins al 1893, haventse dexat de publicar desde 1885 fins á 1889.

—¿Quins son los actuals més dignes d' esment?

—Sols tres diaris se publican en catalá: *La Renaixensa* y *La Veu de Catalunya* á Barcelona, continuació de las revista y setmanari dels mateixos noms, y *Lo Somatent* á Reus. Entre 'ls setmanaris ocupa 'l primer lloch per sa antigüetat *La Veu de Montserrat*, fundada en 1878, que fou lo portant-veu del catalanisme literari fins á la aparició de *La Veu de Catalunya*. A varis pobles de Catalunya s' hi publican també periódichs catalans que servexen pera estendre més y més les idees regionalistes, carácter distintiu de la actual literatura. Merexen esmentarse: *Lo Catalanista*, de Sabadell; *La Veu del Vallés*, de Granollers; *L' Olotí*, d' Olot; *Las Cuatre Barras*, de Vilafranca; *Lo Geronés*, de Gerona; *La Costa de Llevant; Lo Pí de les tres branques*, de Berga; *La Veu del Segre*, de Lleyda; *La Atlántida, Catalonia, Lo nostre temps, La Nació Catalana, La Creu del Montseny* y *Pel é Ploma*, de Barcelona, y altres de més humils encar que no menys entusiastes. També es molt digne d' esment lo *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, que té per objecte difundir tota mena de conexements referents á la regió catalana.

Son dignes de llohansa los esforços fets per compatricis nostres per donar á conexer la nostra llengua al estranger sostenint periódichs com *La Aureneta*, á Buenos Ayres; *La llumanera*, á Nova York; y *La Gralla*, á Montevideo.

Es molt de dóldrer que una gran part de aquestes publicacions, sobre tot les diaries, posin tan poch cuidado en lo que escriuen, baix lo punt de vista del llenguatge, puix malmeten lo catalá de una manera que fá fredat.

—¿Quins son los primers conreuhadors de la prosa catalana amena?

—Bofarull, y Pelay Briz, autors respectivament de *La Orfaneta de Menargues, ó Catalunya agonitsant* y de *Lo Coronel d' Anjou;* abdos se servexen de la historia pera fer propaganda catalanista.

—¿Hi há altres novelistes?

—Vidal y Valenciano, autor de *La vida del camp;* Feliu y Codina, de *La Dida* y *Lo Rector de Vallfogona;* Narcis Oller, de *La Papallona* y *La febre d' or;* Pin y Soler, de *La familia dels Garrigas;* Argullol, Bosch de la Trinxería, Careta y Vidal, Febrer, Nadal, Pin y Soler, Genis y Aguilar, Vayreda, Cabot y Rovira y altres de no menys importancia.

—¿Los escriptors d' aquest renaxement no s' han dedicat á un altre género?

—Sí, principalment al *Folk-lore* ó sía á la recolecció de qüentos, rondalles, tradicions, refrans, etc... y als quadros de costums, fruyt tot del escursionisme práctich, mantigut abans per les dues associacions que al fusionarse constituhiren l' actual *Centre excursionista de Catalunya.*

—¿Quins son los més distingits?

—Milá y Fontanals, que coleccioná los cants populars, ab lo títol de *Romancerillo catalán;* Pelay Briz, autor de *La Panolla* y *La Roja,* y colecciona-

dor de les *Endevinalles populars catalanes* y de *Cansons de la terra*, posades en música per lo mestre Candí; Llagostera, coleccionador de una *Aforística Catalana;* Thós y Codina, autor de *Lo llibre de la infantesa,* rondallayre catalá; Maspons y Labrós, autor de *Lo Rondallayre, Jochs de la infancia* y *Tradicions del Vallés;* Cels Gomis, coleccionador de *La Lluna segons lo poble, Lo llamp y 'ls temporals,* de la *Meteorologia y Agricultura populars* y de la *Botánica popular;* Joseph Cortils y Vieta, autor de la *Ethiología de Blanes;* Pau Bertrán y Bros, coleccionador de les *Follíes populars,* María de Bell-lloch ab ses *Narracions y llegendas* y Agna de Valldaura ab les *Tradicions relligiosas de Catalunya* y *Fullaraca;* y entre 'ls autors de quadros de costums debém citar á Pons y Massaveu, autor de *Cuadros en prosa;* Oller, dels *Cróquis del natural;* Riera y Bertrán, de les *Escenas de la vida pagesa;* y 'l popular Vilanova, autor de un gran nombre de quadrets, plens tots ells de gracia y naturalitat, y Robert Robert, autor de molts quadros de costums barcelonines.

—¿Quin es lo carácter predominant en totes exes produccions?

—La pintura de les coses de casa, recreant ab l' espectacle de sentiments, accions y costums que tenen sempre la bellesa de la espontaneytat y l' atractiu de la poesía.

—¿La prosa científica te representació en l' actual renaxement?

—Sí, y per cert que es hermosa; Sampere y

Miquel, autor de *Los orígens y fonts de la nació catalana;* y Aulestia y Pijoan de la *Historia de Catalunya,* ocupan lloch distingit entre 'ls historiadors; Almirall autor de *Lo Catalanisme,* y Mossen Torras y Bages de *La Tradició Catalana* no son menys dignes d' esment. Vayreda ab lo seu *Catálech de la flora de la Vall de Nuria;* Ursul, ab son *Estudi hidrologich de la montanya de Montserrat,* y Pelegrí Casades ab sa monografía del *Lluçanés,* han demostrat que lo Catalá pot usarse ab ventatja en los estudis científichs. S' han publicat també una munió de monografíes sobre arquitectura, literatura, sociología é historia que demostran que 'l catalá no es completament oblidat per tractar aquesta mena de assumptos.

—¿Quin carácter domina en exes produccions?

—En elles se veu clar que nostres escriptors en totes llurs manifestacions no buscan solament un fí científich sinó que també procuran contribuhir al esclariment y solució de la qüestió catalana.

—¿Quina es la darrera tendencia de la literatura catalana?

—La mal anomenada escola *modernista,* en la qual s' han distingit especialment Russinyol, Riquer, Massó, Maragall, Gual, é Iglesias. En Russinyol es un fantasiayre com pochs n' hi haja, totes les seues obres son un brodat de frases llampantes y falagueres que disfressen una ánima melangiosa; En Riquer ab ses *Crísantemes* y *Quan jo era noy,* fa vibrar les més delicades fibres del sentiment; En Massó y En Maragall son los poetes de la natura; En Gual ab sos quadrets

y especialment ab sos drames, representa lo darrer grau d' aquesta escola, baix lo punt de vista filosófich; y En Iglesias se distingeix pels seus drames de un realisme que repugna en algunes escenes.

—¿Pots dirme resumint, lo carácter predominant en tota la literatura del renaxement?

—La espressió del desvetllament de una nacionalitat y de una llibertat perdudes, y al mateix temps, la esperansa de jorns mellors gracies á la restauració de la Nacionalitat Catalana.

—¿De qué prové açó?

—De que 'ls fets literaris no son més que la manifestació de certes necessitats de la vida dels pobles, y tota literatura es la expressió de una idea, del esperit de una nació; per lo tant, segons síen los sentiments á quin compás batega aquesta, tindrá aquella son carácter peculiar.

—¿Quin es, donchs, lo fí de les nostres obres literaries, históriques y científiques?

—La restauració de la Pátria Catalana per medi del *Nacionalisme.*

J. Massó Torrents

Historiografía de Catalunya

Rev. Hisp. 1906.

TAULA

LLIBRES CATALANS

QUE 'S VENEN EN LA IMPREMPTA "LA CATALANA"

	Ptas.
Historia de Catalunya, per MOSSEN NOBERT FONT Y SAGUÉ.	1'50
Enquadernada en tela.	2
Estudis de Regionalisme, per E. MOLINÉ Y BRASÉS	0'25
La revindicació del llenguatge en la ensenyansa primaria, per SEBASTIÁ FARNÉS.	0'25
Discursos llegits en la Festa dels Jochs Florals de 1892, per D. RAMON PICÓ Y CAMPAMAR y D. JOSEPH M.ª PEREDA.	0'25
Discursos llegits en la Festa dels Jochs Florals de 1893, per l' ILM. DR. D. JOSEPH MORGADES Y GILI, bisbe de Barcelona y D. ALFRED BRAÑAS. . . .	0'25
La fi del Compte d' Urgell, segons crónica del sigle xv.	1
Catalana Justicia contra les Castellanes armes.	1
Llealtat Catalana purificada d' envejoses calumnies.	1
¡Via fora als adormits!	2
Recort de la Aliança fet al Sereníssim Jordi-August.	1
Cástich de Deu (novela de costums) y **Cercanius** (idili,) per J. CORTILS Y VIETA.	0'50

	Ptas
Ratllas curtas, poesías, per D. Jaume Novellas de Molins.	0'50
Moneda de fadrí, poesías, de D. Ramon Roca Sans.	2
Poemets en prosa y L' execució de Troppmann, per Ivan Turgueneff, traducció catalana de Narcís Oller.	1
Jofre lo Pilós, Monografía histórica, per B. Cabot	0'50
De com la ensenyança y propagació de la Doctrina Católica, deuen ferse en llengua regional.	0'25
Doctrina Catalanista, per Fidel Constant. . .	0'25
La Cavallería á Catalunya, per F. Carreras y Candi.	0'50
Lo Castell-Bisbal del Llobregat, per F. Carreras y Candi.	1
Coloqui e rahonament fet entre dues dames, la una casada y l' altra de condició beyata. .	1

A casa l' Alcalde ó ¡Ditxós ball dels cotxeros! Quadret de costums barceloninas en un acte y en prosa, original de Víctor Brosa y Sangerman. .	1
Un bon partit. Comedia en un acte y en vers, original de J. Blanch y Romaní	1
Los Pastors en Bethlem. Quadret dramátich en un acte, original de D. J. M. Quadrado. . . .	0'50

Textos catalanes.

Carta escrita por Arnaldo (de Vilanova), á nombre de D. Fadrique de Sicilia, para D. Jaime II de Aragón, con un plan de reforma de su casa y reino. Heterodoxos I. 745 ff.

Razonamiento hecho por Arnaldo de Vilanova en Aviñón ante el papa y cardenales. ib. I. 753 ff.

Carta del rey Federico de Sicilia á su hermano don Jaime II. ib. I. 771.

Carta del rey de Sicilia al de Aragón en defensa de Arnaldo. I. 774.

Procedimiento contra Eymerich (inédito) I. 784.

Se ven al preu d' UNA PESSETA en totes les llibreríes; y al engrós en la *Imprempta* LA CATALANA, *Dormitori de Sant Francesch, 5, Barcelona.*